

کتیب و دادگا

به اختیاره‌لی

کتیبه‌ی مەریوان هه‌له‌بجی جارتیکی تر شه و دۆخه تراژیدییه‌ی ئاشکرارکرد که بزواته ئیسلامیه‌کان له ولاتانی ئیمه‌دا تیا ده‌ژین . ئاشکرایه ئه‌م بزواتانه نه سوود له میژوو وهرده‌گرن، نه ده‌شتوانن له رابوردوووه هیج فێرین . بچوکتترین وانه‌یه‌ک ده‌با به ئیسلامیه‌کان له رابوردوووه فێرین ئه‌وه‌یه سیاسییه‌ی هه‌ره‌شه‌کردنو گرتنو کوشتن له‌گه‌ل کتیب و فیکرو نویسنو نویسنه‌راندا، هه‌میشه به‌سه‌رکه‌وتنی نویسنه‌ران و نویسنه‌ستی ده‌زگا و ئه‌نستیتوته دینییه‌کان کۆتایی هاتوو . به‌دریژی میژوو وابوو و واش ده‌مینتیه‌وه . ده‌زگا و هه‌یه‌ته‌یه دینییه‌کان هه‌ل‌جیان کوشتن، به‌لام جیهانییه‌ی هه‌لاچ نه‌کوژاو سه‌ده‌ دوای سه‌ده‌ ژیاو گه‌شته ئه‌مرۆ، مردنیشی بوو به‌سه‌مولتکی میژوویی، که نه‌وه دوای نه‌وه ئیله‌سامی لێه‌رده‌گرت . چهن‌دین سه‌ده‌یه ئیسلامیه‌کان ئه‌م حیکایه‌ته‌ دووباره‌ ده‌که‌نه‌وه و هه‌موو جارتیکش ده‌که‌نه‌وه هه‌مان هه‌له . یه‌کتیک له‌هه‌له هه‌ره گه‌وره‌کانی که‌نسه له‌خۆراوا و ئه‌وه‌بوو که‌وته دادگاییکردنی زاناکانو نویسنه‌رانو ریفورمیستان، هه‌له‌یه‌ک سه‌ره‌تای کۆتایی ده‌سه‌لاتی که‌نسه و سه‌ره‌تای پاشه‌کشیه‌کی میژوویی بوو بۆ عه‌قڵی دینی . له‌کوشتنی چۆر‌دانۆ برۆنۆوه تا دادگاییکردنی گالیلز، که‌نسه جگه له‌وه‌ی وینه‌یه‌کی له‌ریژکو کاریکاتۆری بۆ خۆی دروستکرد، هیچی نه‌کرد . ئیسلامیه‌کانی خۆره‌لاتیش ئیستا به‌هه‌مان میژوویی که‌نسه و به‌ناو هه‌مان حیکایه‌تی هه‌ره‌سا ده‌رۆنه‌وه . له‌ماوه‌ی ئه‌م چهند سه‌له‌دا ئیسلامیه‌کان هه‌رچییه‌کیان کردبێت، هه‌ره‌شه‌یان له‌ هه‌ر کتیبێک هه‌ر نویسنیک کردبێت، له‌سه‌ر ئاستی ناوخۆ جیهانیدا گوپیوانه بۆ ده‌رکه‌وته‌یه‌کی جیهانی و دیاره‌یه‌کی کولتووری گه‌وره که ته‌واوی دونیا به‌ره‌و پیریه‌ده‌چێت . هه‌ره‌شه‌کردن له‌سه‌لمان روشدی، هه‌زاره‌ها رۆشنیرو ئه‌نستیتوتی ئازادی له‌دونیادا خسته سه‌نگه‌ری ئازادی فیکرو بیروپاوه به‌رابه‌ر به‌مجۆره ئیسلامه ... له‌و رۆژه‌وه سه‌لمان روشدی یه‌کتیکه له‌نوسه‌ره‌ گرنه‌گه‌کانی سه‌ر ئه‌م ئه‌ستێره‌یه . ته‌سلیمه نه‌سرين نویسنیکی بۆنه‌ندازه بیبه‌هه‌رو بیتوانابوو، به‌لام ته‌سه‌کبیری و نزمی ئاستی بیرکردنه‌وه‌ی ئیسلامیه‌کان کردی به‌دیاره‌یه‌کی جیهانی . له‌جیهانی عه‌ره‌بیشدا حیکایه‌تی ترسی ئیسلامیه‌کان له‌کتیب و فۆبایان له‌پۆشنیبر هه‌مان میژوویی هه‌یه . کوشتنی رۆشنیبرانی وه‌ک فه‌ره‌ج فۆده‌و مه‌هدی عاملو حسین مه‌روه وایکرد هه‌ر له‌سه‌ره‌تاوه گومان له‌ئیسلامیه‌کان و پرۆژه‌که‌یان هێند به‌هێزیت، هه‌زاران رۆشنیرو نویسنه‌ر له‌دژی ئه‌م هێزانه‌ کۆیکاته‌وه و پیکراش ئه‌م حوکمه‌ عه‌ره‌بیه‌ دیکتاتۆره‌یان له‌ستیبه‌ری هه‌ر حوکمێکی ئیسلامی پێ باشتر بێت . واته له‌سه‌ره‌تاوه به‌هه‌له‌یه‌کی ستراتیژی گه‌وره نیوه‌ی کۆمه‌لگای عه‌ره‌بیان کرد به‌دوژمنی سه‌ره‌ختی خۆیان . عه‌قڵیه‌تی هه‌ندیک له‌سه‌لاکانی ئه‌زه‌رو قوتابییه‌کانی وایانکرد رۆمانتیکه نه‌ناسراوی وه‌ک "ولیمه لاعشاب البحر" "خه‌یدره‌ خه‌یدره‌" بێت به‌گه‌رانترین کتیب و پرفرۆشتین کتیبی نۆینی نونای عه‌ره‌ب . هه‌ر ئه‌م عه‌قڵیه‌ته‌ به‌دادگاییکردنی کتیبی "نقد العقل

الدینی" (صادق جلال العظم)، نه‌توانی کتیبه‌که له‌ناویه‌ریت و نه‌شوتی نویسنه‌که‌ی له‌قبکات . دوا وانه‌ی گه‌وره‌ش که ده‌با به ئیسلامیه‌کان سوودیان لێ ببینیایه، له‌چا‌دانه‌وه‌ی رۆمانی "اولاد حارتانی" (نجیب محفوظ) بوو به‌ره‌زانه‌ی ئه‌زه‌ره‌ خۆی، کتیبیک که پتر له‌سی سال به‌ناهه‌قی قه‌ده‌غیان کردو له‌و سی ساله‌دا ژۆریه‌مان خۆیندمانه‌وه، ئه‌مه‌جگه له‌وه‌ی ده‌نگه‌ده‌نگی ئیسلامیه‌کان له‌سه‌ر (ناصر حامد ابو زید) ژماره‌ی خۆینه‌رانی ئه‌م نویسنه‌ره‌ گرنه‌گی ده‌یانچار به‌رابه‌رترو ژۆتر کرد . شتیک هه‌ندیک له‌ئیسلامیه‌کان پنده‌چیت فێری نه‌بن ئه‌وه‌یه که کتیب نادرته‌ دادگا و ناکوژیت، کتیب وه‌لامه‌درته‌وه . ته‌نیا ریگا بۆ دادگاییکردنی کتیب ئه‌وه‌یه به‌نویسنو به‌لگه وه‌لامه‌بده‌یته‌وه، چونکه له‌دونیا ئه‌مه‌رۆدا کتیب قه‌ده‌غه‌ ناکریت، شتیک نییه بیته به‌ره‌ست له‌به‌رده‌م بلاویونه‌وه‌ی کتیبدا . ئیسلامیه‌کان یه‌ک چۆن تا ئیستا نه‌یان‌توانیوه یه‌ک لاپه‌ره له‌هیج شوێنێکی نونادا قه‌ده‌غه‌بکهن، ناتوانن کتیبه‌که‌ی مەریوان هه‌له‌بجییش قه‌ده‌غه‌بکهن، چونکه قه‌ده‌غه‌کردنی باشترین پاسپۆرتی بلاویونه‌وه‌یه‌تی . هیج که‌س ناوه‌ستیت بزانیته‌ جەنابی حاکم چ حوکمێک له‌سه‌ر کتیبێک ده‌رده‌کات، بۆنه‌وه‌ی بیخۆینتیه‌وه . حاکمو دادگا و قازییه‌کانی که‌سانیک نین بیتوانن قه‌زاوت له‌سه‌ر کتیب بکهن، تا من چاوه‌پوانی بریاریان لێبکهم ... ئه‌وه‌ی ده‌یه‌وت کتیبیک بکوژیت، ده‌بێت به‌کتیبیکی دیکه شه‌وه بکات . ده‌ریک ئیسلامیه‌کان فێریان، ئه‌وه‌یه هیج دادگایه‌کی دنیا ناتوانیت کتیبیک بگرت . هیج پۆلیسه‌نه‌یه‌کی دنیا ناتوانیت کتیبیک زیندان بکات . په‌نابردن بۆ خۆپیشاندان و جولاندنی هه‌ستو نه‌ستی ناعه‌قڵانی خه‌لک له‌سه‌ر کتیبیک که به‌شی هه‌ره ژۆری ئه‌وانه‌ی مه‌چه‌ک به‌رابه‌ری بساده‌ده‌ن نه‌بیتوانیوه نه‌خۆیندیانه‌ته‌وه نیشانه‌ی بیتواناییه له‌ به‌ره‌نگاریونه‌وه‌ی نویسن به‌نویسندا . ئه‌وه‌ی توانای به‌رگریکردنی هه‌بیت به‌نویسن په‌نا نابات به‌ر پۆلیسو دادگا . ئیمه له‌م کتیبه‌دا له‌به‌رابه‌ر یه‌کتیک له‌کۆنترین کتیبه‌کانی دنیا، کتیبه‌ی ئازادی فیکر به‌رابه‌ر دۆگماتییه‌تی دینی، به‌دریژی میژوو هیج دادگایه‌ک نه‌یتوانیوه ئه‌م کتیبه‌یه‌ی کلاییه‌کانه‌وه، خۆریا دادگا‌کانی کوردستان خۆیان نه‌خسته‌تایه‌ته ئه‌و هه‌لوێسته‌ کاریکاتۆرییه‌وه خۆیان واپشانده‌ن که ده‌توانن ئه‌م کتیبه‌یه‌ی کلاییه‌ بکهنه‌وه، له‌به‌رته‌وه‌ی ئیمه له‌سه‌ره‌تاوه ده‌زانین ئه‌مه‌ دادگایه‌کی سیاسییه . به‌رای من ده‌رکردنی فه‌رمانی گرتنی مەریوان هه‌له‌بجی له‌لایه‌ن ده‌زگا‌کانی یه‌کتی نیشتمانییه‌وه، جارتیکی تره‌وه‌ی سه‌لماند، ئه‌م هێزه تا هه‌تاها تابه‌ ئه‌و هێزه ترستۆکه‌یه که نه‌ده‌وێرت به‌ته‌واوته‌ی دینی بێتو نه‌ده‌وێرت به‌ته‌واوته‌ی عه‌لمانی بێت ... تا قیامه‌تیش لێم جولانیکردنه‌دا به‌رده‌وامه‌ده‌بێت، ئه‌وه‌شی واتیه‌گه‌یشتوو که له‌سایه‌ی سه‌ری عه‌لمانییه‌تی ئه‌م هێزه‌وه مافه‌ فیکریه‌کانی پارێزراوه، ئه‌مه ده‌رسیکه بۆ ئه‌وانه‌ش ده‌بێت بزانی به‌رله‌وه‌ی که‌له‌شێر بخۆینت، ئه‌وان سن جار خیانه‌تیان لێده‌کهن .